

ТРУДНОЩІ АУДІЮВАННЯ В УМОВАХ РЕАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Аналізується необхідність використання аудіювання на заняттях іноземної мови у вищому навчальному закладі. Доведено, що розуміння сприйнятого на слух усного мовлення є однією зі складових спілкування. У статті приділяється увага дидактичним труднощам, які можуть виникнути у навчанні з аудіювання та наводяться поради щодо їх подолання.

Ключеві слова: аудіювання, лінгводидактика, мовленнєва діяльність, навчання, спілкування.

Анализируется необходимость использования аудирования на занятиях иностранного языка в высшем учебном заведении. Доказано, что понимание воспринятого на слух устного вещания является одной из составляющих общения. В статье уделяется внимание дидактическим трудностям, которые могут возникнуть в учебе из аудирования и приводятся советы относительно их преодоления.

Ключевые слова: аудирование, лингводидактика, речевая деятельность, учеба, общение.

The necessity of listening comprehension use in foreign language classes in the higher educational institution was analyzed. It has been proved that understanding of the heard spoken language is one of the communication components. The article focuses on some difficulties that can arise in teaching listening comprehension and gives advises to overcome them.

Key words: listening comprehension, linguistic didactics, speech activity, education, communication.

Довгий час аудіювання не сприймалося методистами як вид мовленнєвої діяльності і залишалося на периферії методичної свідомості. Навчання аудіювання й сьогодні залишається одним із недостатньо висвітлених питань у методиці і дедалі більше привертає до себе увагу дослідників.

Метою статті є висвітлення питань, пов'язаних з аудіюванням в умовах реальної комунікації.

Завдання статті:

– аналізується необхідність використання аудіювання на заняттях іноземної мови у вищому навчальному закладі;

– довести, що розуміння сприйнятого на слух усного мовлення є однією зі складових спілкування;

– розкрити проблему навчання аудіювання, визначивши його функції.

Тема аудіювання як виду мовленнєвої діяльності є однією з найактуальніших у сучасній методиці викладання іноземних мов, оскільки без аудіювання неможливе мовне спілкування, без оволодіння таким видом мовленнєвої діяльності не можна вивчити іноземну мову і користуватися нею на тому рівні, який вимагає сьогодення.

Проблема навчання аудіювання полягає в тому, що воно є ефективним засобом розвитку навичок не тільки аудіювання, але й говоріння, критичного розуміння та усвідомлення поданої інформації.

Формування вмінь і навичок спілкування передбачає формування здатності і готовності здійснювати спілкування в чотирьох його видах: розуміння (аудіювання, читання), говоріння й письмо. Тобто іноземець розуміє чужі думки, передає власні, дотримуючись норм мовлення, вільно читає, грамотно пише, використовуючи мову у різних сферах, а отже, виявляє досконалість у продуктивних (говоріння, письмо) і рецептивних (слухання, читання) видах мовленнєвої діяльності.

Сьогодні кожен із чотирьох видів мовленнєвої діяльності не розглядається ізольовано, тобто всі аспекти мовлення дуже тісно взаємопов'язані й спрямовані на оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації. Особлива увага приділяється комунікативному підходу щодо навчання аудіювання та основним психофізіологічним механізмам, які забезпечують процеси аудіювання.

Досвід роботи з вивчення російської мови як іноземної свідчить, що багато викладачів незнайомі з основними психофізіологічними механізмами і не працюють цілеспрямовано над їх розвитком у іноземних слухачів.

Навіть в авторитетних спеціальних методичних публікаціях останніх років при викладенні матеріалу, який стосується аудіювання, спостерігається різнобій. Так, наприклад, Е. Г. Азімов і О. М. Щукін відзначають, що процес аудіювання забезпечується «механізмами короткочасної і довготривалої пам'яті, ймовірного прогнозування і осмислення». С. А. Вишнякова, крім вищезгаданих, розглядає ще три механізми: внутрішнього промовляння, сегментації мови та ідентифікації понять.

Дослідження аудіювання як виду мовленнєвої діяльності у світлі реальної комунікації виявляє ще два не менш важливих психофізіологічних механізми – селекціонування корисного звукового сигналу та адаптації, розвитком яких слід спеціально займатися на протязі навчання. Чому один і той же текст, адекватно зрозумілий іноземним слухачам у тихій аудиторії, виявляється неймовірно складним для сприймання при наявності відволікаючих увагу шумів? Тому що відсікати сторонні звукові сигнали від сприйняття на слух мови допомагає аудиторіві механізм селекціонування, у даному випадку недостатньо сформований. Не випадково в сучасні відеокурси з розвитку навичок усного мовлення (говоріння та аудіювання) цілеспрямовано включаються відеосюжети, у ході яких герої спілкуються в умовах реальної комунікації при різного роду шумових перешкодах (рухомий транспорт, мова оточуючих людей та ін.).

Що стосується механізму адаптації, то вона відповідає за успішне аудіювання мови людей з різними голосовими параметрами. Саме тому на початковому етапі навчання краще працювати декільком викладачам, які проводять заняття з аудіювання, а в період формування навичок сприймання тексту на слух так важливо чергувати чоловічі та жіночі голоси.

Навчання аудіювання залежить від мети, етапу та конкретних умов навчання. Відправною точкою реалізації даної технології є вивчення реальних комунікативних потреб іноземних слухачів, що дозволяє забезпечити наступну, методично оптимальну послідовність певних технологічних кроків:

- визначення актуальних для іноземних слухачів сфер спілкування;
- виявлення типових соціально-комунікативних ролей, що передбачає необхідність сприйняття усної російської мови;
- відбір типових ситуацій усного спілкування;
- визначення тематичного ядра усного спілкування;
- виявлення типових комунікативних завдань в аудіюванні;
- формування функціональної автентичної аудіотекстотеки;
- відбір мовного матеріалу, актуального для усного сприйняття;
- вибір стратегії і тактик аудіювання;
- розробка типології навчальних завдань для формування навичок аудіювання та розвитку аудитивних умінь.

У методичній літературі питання про виділення тем і ситуацій спілкування вирішується неоднозначно. Так, існує точка зору, що виділення тем навчального тексту виправдано лише «... з позиції викладача, для слухача немає "теми" – адже люди ніколи не говорять на ту чи іншу тему», вони спілкуються один з одним в силу тих чи інших мотивів, своїм спілкуванням домагаються тієї чи іншої мети. Тема ж виникає випадково, як свого роду побічний наслідок цих мотивів і цілей».

Некоректність подібної позиції стає очевидною, якщо звернутися до досвіду роботи зі спеціалізованим контингентом слухачів (наприклад, дипломатами), яка показує не випадковість виникнення теми, а взаємодію теми і ситуації.

Навчаючи аудіюванню у рамках професійного спілкування джерелом визначення тематики спілкування є спеціальні матеріали, в яких вже представлені аспекти їх розгляду. Ці матеріали (аудіозаписи) виступають в якості автентичних джерел для викладача. У даному випадку логіка професійного спілкування підпорядкована логіці тем та текстів, що вивчаються. Тому при відборі тем орієнтири визначаються на основі текстотеки, яка містить автентичні тексти, актуальні для типових ситуацій реального усного спілкування.

Функціональність аудіотекстотеки можливо забезпечити тільки в тому випадку, якщо відбір навчальних аудіотекстів буде здійснюватися на підставі врахування наступних критеріїв:

- приналежність тексту до певного функціонально-стилістичного регістру;
- тематика і проблематика тексту;
- функціонально-семантичний тип тексту;
- форма мови (усні тексти);
- спосіб пред'явлення тексту;
- кількість комунікантів, які продукують текст (тексти-монолози, діалоги, полілози);
- жанр тексту;
- ступінь адаптованості тексту.

Слід підкреслити, що навчання аудіювання не може обмежуватися роботою над формуванням навичок і вмій сприйняття на слух текстів монологічного характеру, воно має органічно включатися в стратегію навчання діалогічної форми спілкування, адже для конструювання відповідної репліки необхідно адекватно контексту спілкування інтерпретувати репліку ініціальну. Саме тому не можна розглядати монологічну мову як основу формування умінь, необхідних для участі в діалозі.

У зв'язку з цим, виникає питання про типи діалогів, які формують навчальну аудіотекстотеку. Цілий ряд діалогів носить універсальний характер: вони актуальні практично для будь-якого контингенту слухачів. Це такі типи діалогів, як діалог-розпитування, діалог-унісон, діалог-уточнення, діалог-доповнення, діалог-заперечення, спонукальний діалог і заохочувальний діалог. Крім того, вивчення реальних комунікативних потреб окремих категорій іноземців, дозволяє виявити типи діалогів, специфічних для тієї або іншої групи. Так, наприклад, для професійного спілкування дипломатів характерний діалог-аргументація, для ділового спілкування – діалог-розпитування. А серед текстів-полілогів, що функціонують у процесі реальної ділової взаємодії, можна виділити полілог-позиціонування.

Виникає питання, пов'язане зі способом пред'явлення текстів. Думається, що вибір технології роботи над текстом повинен враховувати, з одного боку, реальні умови комунікації, а з іншого – рівень володіння мовою і специфіку комунікативної задачі, яка вирішується за допомогою даного тексту. При навчанні аудіюванню усні тексти спочатку повинні пред'являтися тільки реально існуючим в комунікації способом – у вигляді звучущих матеріалів.

У той же час експериментально встановлено, що при сприйнятті звучущого тексту основну увагу слухача направлено на змістовну сторону тільки за умови автоматизації мовних навичок. Чим нижче рівень володіння мовою, тим активніше повинні використовуватися зорові (в тому числі вербальні) опори.

Отже, підбір змісту навчання, організація та презентація навчальних матеріалів, призначених для формування навичок аудіювання, повинні здійснюватися через призму потреб, що виникають у іноземних слухачів у процесі реального спілкування. Пропонована в статті технологія відбору змісту навчання сприяє, на мій погляд, оптимізації навчального процесу, вибору ефективних стратегій і тактик навчання, підвищенню мотивації навчання у іноземних слухачів, а в кінцевому результаті – їх швидкій підготовці до успішного спілкування в умовах природної комунікації.

Таким чином, перед методистами постає завдання розробки методики формування у слухачів соціолінгвістичної компетенції шляхом навчання студентів стандартів комунікативної поведінки.

1. Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою: Посібник. - К.: Педагогічна думка, 2003. 2. Иваницкая Г.М. Уроки развития связной речи: Пособие для учителя. - 2-е изд., перераб. и доп. - К.: Рад. школа, 1990. - 224 с. 3. Ильина В.И. Аудирование // Материалы - IX Международных семинаров преподавателей русского языка стран социализма. - М.: Изд-во МГУ, 1969. - С. 18-31. 4. Колосницина Г.В. Пути оптимального настроения и оформления учебного аудиотекста (на материале русского языка как иностранного). - М.: Изд-во Московского ун-та, 1980. - 95 с. 5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За заг. ред. М.І.Пентиліук. - К.: Ленвіт, 2004. - 400 с. 6. Методика преподавания русского языка / Баранов М.Т., Ладзыженская Т.А., Ипполитова Н.А., Ивченков П.Ф. - М.: Просвещение, 1990. - 368 с. 7. Сатинова В.Ф. Некоторые вопросы обучения аудированию связной речи в 7 классе средней школы // Обучение связной иноязычной речи в средней школе. - Минск: Народная асвета, 1970. - С. 46-57. 8. Словник-довідник з української лінгводидактики: Навчальний посібник / Кол. авторів за ред. М.Пентиліук. - К.: Ленвіт, 2003. - С.57. 9. Сухомлинський В.О. Вибрані твори у 4 т. - К.: Рад. школа, 1977. - Т. 4. - С. 567.